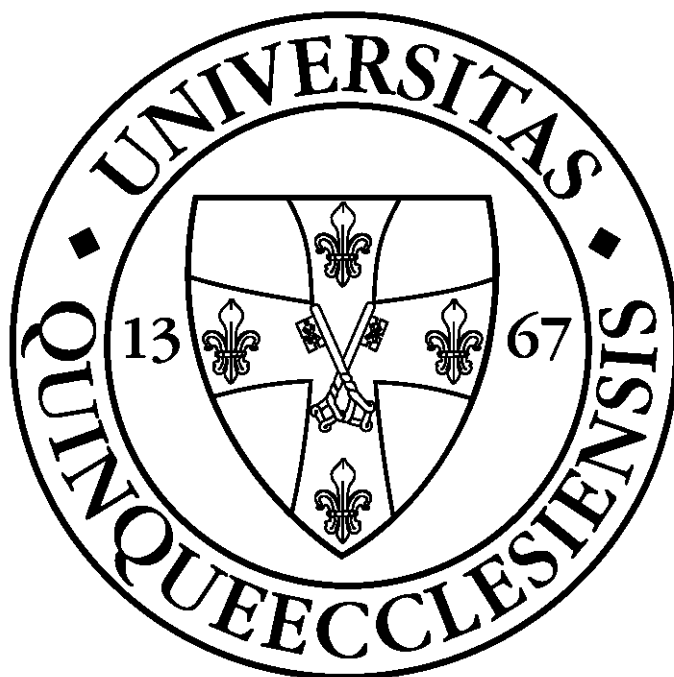

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Dr. Hohmann Balázs

*Az átláthatóság értelmezése és követelményrendszere a közigazgatási
hatósági eljárások tükrében*

Doktori értekezés tézisei

Témavezető

Prof. Dr. Fábrián Adrián
egyetemi tanár

Pécs 2021

Tartalomjegyzék

I.	A kitűzött kutatási feladat összefoglalása	3
II.	A kutatás módszerei, vizsgálati irányai és célkitűzései.....	5
1.	A kutatás módszerei	5
2.	A kutatás vizsgálati irányai	6
3.	Kutatási célkitűzések, hipotézisek.....	10
III.	Az elért kutatási eredmények és azok hasznosítási lehetőségei	11
1.	A hipotézisek vizsgálata során elért eredmények és azok hasznosítási lehetőségei	11
2.	Következtetések és javaslatok az értekezésben tett megállapításokhoz kapcsolódóan.	16
IV.	A doktorjelölt témakörben készült publikációinak jegyzéke	21
1.	A doktori képzés megkezdése előtt.....	21
2.	A doktori képzés időtartama alatt.....	21
3.	Megjelenés alatt álló közlemények	25

I. A kitűzött kutatási feladat összefoglalása

A közigazgatási hatósági eljárásoknak, az ezeket az eljárásokat végző hatósági szerveknek folyamatosan változó társadalmi, gazdasági és politikai környezetben kell betölteniük a hatósági jogalkalmazási tevékenységhez kapcsolódó funkciókat, amely így ismétlődően új kihívások és elvárások elé állítja azokat.

A disszertáció megállapításai alapján ebbe a gondolatmenetbe illeszkedik az átláthatóság és a hatósági eljárások kapcsolata is, amely a közigazgatás irányába mutató – történelmi gyökereken építkező, de mégis - újszerű elvárások egyik típusaként jellemezhető. A doktori kutatás eredményei alapján hatósági eljárás akkor tudja teljeskörűen betölteni a feladatát egy modern közigazgatási rendszer keretében, ha annak szabályozása, és egyben végrehajtása is a jogalanyok széles köre (nem feltétlenül csak a hatósági eljárás ügyfelei oldaláról közelítve a vizsgált témakört) számára érthető, értelmezhető, befogadható, tehát átlátható és ennek megfelelően az adott rendszer is a közbizalom tárgyát élvezzi. Ekkor várható el ugyanis az állampolgárok és az egyéb jogalanyok széles körétől a bizalom, amely megteremti a hatósági eljárásban alakított jogviszonyok tekintetében a nagyobb fokú önkéntes jogkövetést.

Az átláthatóság hatósági eljárások szempontjából való értelmezése, az egyedi hatósági ügyek átláthatóságára vonatkozó ismeretek, elvárások és követelmények tekintetében nem feltétlenül látunk „biztos pontokat”. A tudományos és szakmai diskurzus e fogalmat rendszerint érinti, de nem született eddig konszenzus sem a tudományos szinten, sem a nemzetközi és nemzeti tervezési folyamatok és dokumentumok, sem pedig a vizsgált jogszabályokban megjelenő követelményrendszer tekintetében arra, hogy mit érthetünk pontosan az átláthatóság hatósági környezetben alkalmazott, jogtudományi szempontból értelmezhető fogalma és annak követelményrendszere alatt. Az átláthatóság megteremtése – az értekezés megközelítésében – egyszerre jogalkotási, jogalkalmazási, illetve politikai-stratégiaalkotási, és ehhez kapcsolódó kommunikációs feladat, ezek számbavételével érzékeltethetjük leginkább, hogy mikor beszélhetünk átláthatóságról általános és egzakt értelemben véve is az államműködésre tekintettel. Az értekezés ezért e kulcsfontosságú tényezőkön keresztül vizsgálja az átláthatóság témakörét, alkalmazva azt a hatósági eljárások vonatkozásaira.

A témakör komplexitására tekintettel a kutatási módszereit is ezekhez az elkülöníthető témákhoz szükséges illeszteni. Az átláthatóság politikai, majd jogi fogalmának kialakulása esetében annak értékeléséhez, a kezdeti követelményrendszer feltárásához a történeti, genetikus elemzés módszerét alkalmaztam az értekezés megalkotása során, amelyet az egyes államokban

megjelenő jogi és jogpolitikai elképzelések összehasonlító elemzésével egészítettem ki ahhoz, hogy megfelelő mélységű és teljes körű képet kaphassunk e folyamatok alakulásáról.

Az átláthatóság fogalmának, különösen a jogtudomány szempontjából értelmezhető fogalmi elemek lehatárolása és részletes elemzése során dogmatikai módszert alkalmaztam annak érdekében, hogy a fogalom összes releváns részleme a közigazgatási hatósági eljárás területén megragadhatóvá váljon és alkalmas legyen arra is, hogy abból a szűkebb tárgykör, a hatósági jogalkalmazás átláthatósága vonatkozásában követelményrendszert lehessen felállítani és vizsgálni. Ennek keretében tételesjogi és egyben kritikai elemzést folytattam le a vizsgált jogintézmények és rendelkezések tekintetében, hogy megalapozott következtetéseket lehessen levonni ezekből.

Az átláthatóság megtapasztalása, „megélése” dinamikusan változó lehet az átláthatóság alanyainak, az állampolgároknak a szemszögéből, éppen ezért az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények végső teljesülésének értékelése során relevanciával bírnak az individuumok egyéni értékelései a vizsgált állam teljesítményéről. Ennek megfelelően az állampolgárok megítélésére vonatkozó empirikus kutatási eredmények is fontos részét képezték az átláthatóság és nyitottság e speciális témakörben való fogalom– és követelmény képzésének és –értékelésének, a disszertációba foglalt elméleti, dogmatikai eredmények igazolásának.

A doktori értekezés ezeknek megfelelően arra vállalkozik, hogy értelmezze és definiálja az átláthatóság fogalmának a közigazgatási hatósági eljárások vizsgálati témakörében. Meghatározza az átláthatóság fogalmából eredő általános kötelezettségeket a hatósági eljárás tekintetében. Megvizsgálja, hogy ezek miként érvényesülhetnek a hatósági eljárás sarokköveinek számító jogintézmények tekintetében, és végül a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó fejlesztési lehetőségeket határozza meg.

II. A kutatás módszerei, vizsgálati irányai és célkitűzései

1. A kutatás módszerei

A doktori értekezés által vizsgált témakör komplexitására tekintettel a kutatási módszereit is az elkülöníthető témákhoz volt szükséges illeszteni az alábbiak szerint.

Az átláthatóság politikai, majd jogi fogalmi kialakulásának értékelése, a kezdeti követelményrendszer feltárásához a történeti, genetikus elemzés módszerét kívánom alkalmazni, amelyet az egyes államokban megjelenő jogi és jogpolitikai elképzelések összehasonlító elemzésével szükséges kiegészíteni ahhoz, hogy megfelelő mélységű és teljes körű képet kaphassunk e folyamatok alakulásáról. Az átláthatóság megítélése, követelményrendszerre válása nem különíthető el teljeskörűen a formálódása során bekövetkező társadalmi, gazdasági, politikai változásoktól, amelyek sok tekintetben meghatározták annak jelenlegi meghatározottságát, karakterét. Az értekezés nem is törekszik e mesterséges elhatárolás megtételére, arra azonban igen, hogy kiválassza azokat a történeti folyamatokat, értelmezéseket és elképzeléseket, amelyek alakították az átláthatóság fogalom- és követelményrendszerén és elemezze jelen értekezés II. főfejezetében.

Az átláthatóság fogalmának meghatározása, különösen a jogtudomány szempontjából értelmezhető fogalmi elemek lehatárolása és részletes elemzése során dogmatikai módszert választottam annak érdekében, hogy a fogalom összes releváns részeseleme a közigazgatási hatósági eljárás területén megragadhatóvá váljon és alkalmas legyen arra is, hogy abból a szűkebb tárgykör, a hatósági jogalkalmazás átláthatósága vonatkozásában követelményrendszert lehessen felállítani és vizsgálni. E követelményeket elemzem a disszertáció III. főfejezetében.

Jelen értekezés arra vállalkozik, hogy átláthatóságot befolyásoló egyes – jogalkotási, jogalkalmazási és kommunikációs – tényezők vizsgálata során e tényezőket új szemszögből, azoknak az átláthatóság megvalósításában betöltött szerepe szempontjából elemezze. Ennek megfelelően ezek vizsgálata során tételesjogi és egyben kritikai elemzést folytattam le a vizsgált jogintézmények és rendelkezések tekintetében annak érdekében, hogy megalapozott következtetéseket lehessen levonni ezekből. A fent bemutatott, a hatósági eljárás átláthatósága során pilléreknek tekinthető három témakör vizsgálatát és annak eredményeit az értekezés IV., V. és VI. főfejezetében kívánom bemutatni.

Végezetül az átláthatóság egyes, a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó vetületei vizsgálatakor elemeztem azok gyakorlati megvalósulása során észlelhető jellemzőket, ahhoz, hogy teljes

képet kaphassunk az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények teljesüléséről. Az állampolgárok által, a hatósági eljárás átláthatóságáról alkotott megítéléséhez kapcsolódóan szükségesnek találtam olyan empirikus kutatási módszerek alkalmazását, amelynek segítségével primer tudományos eredmények hozhatóak létre az említett témakörökben. Jelen értekezés célja azonban elsődlegesen ennek módszertani kialakítására, mintsem reprezentatív felmérési eredmények létrehozására irányult. A módszertani megfontolásokkal elérhető felmérésieredmények hozzájárulhatnak az értekezés során lefolytatott tudományos eredmények alátámasztásához, és értékes ismeretekkel járulhatnak hozzá a magyar és nemzetközi jogtudomány eredményeihez.

2. A kutatás vizsgálati irányai

Az átláthatóság fogalmának és követelményrendszerének rendkívül bonyolult, jogi és politikai fogalmakkal átszőtt mivolta szükségessé teszi a kutatás alapvető módszerei mellett felvázolni az átláthatóság szűkebb témakörben való elemzéséhez kapcsolódó vizsgálati irányokat, mivel ezek meghatározhatják a fogalomalkotás és a vizsgálódás szintjét, a levonható következtetések körét.

Egyrészt az átláthatóság hatósági eljárásban való érvényesülése vizsgálható vertikális szempontból.

1. ábra – Az átláthatóság vertikális értelmezése – A közigazgatási hatósági eljárás tükrében.

Forrás: saját szerk.

Ebben a megközelítésben vizsgálhatunk politikai, jogalkotási, jogalkalmazási és egyedi eljárásban megmutatózó jogalkalmazási, valamint intraperszonális szintet. Az átláthatóság történetében – ahogy az majd a II. főfejezetben részletesen kifejtésre fog kerülni –, először politikai meghatározottsággal találkozhattunk. E megközelítésmódban az átláthatóság, az államhatalmat gyakorló kormányzattal szembeni elvárásként, követelésként jelenik meg, amelyet a kormányzat meghatározott értékben a magáévá tesz, beépíti folyamataiba, annak érdekében, hogy megfeleljen a külső, belső elvárásoknak, és biztosítsa egyben saját szervezeti fenntarthatóságát is. E szintet megosztottság jellemzi, hiszen nem csupán egyes államok vagy tagállamok egyedi politikai folyamatairól lehet e tárgykörben szó, hanem a nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi és szupranacionális szervezetek által befolyásolt, dinamikusan változó rendszerről, amely akár ellentétes elvárásokat is támaszthat az érintett államokkal szemben. A jogalkotási szintnek részben e politikai elvárásoknak, részben az egyes jogrendszerekből következő jogállami és alkotmányos garanciáknak való megfelelést kell létrehozni. Szűkebb tárgykörünk tekintetében ez praktikusán a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó általános (amelyik államban ilyen elkülöníthető) és ágazati, anyagi és alaki jogi normák kialakítása. Mindez nem csak azt jelenti, hogy e normák megalkotása és módosítása során a normaanyag tekintetében szükséges az átláthatósági követelményrendszert érvényre juttatni, hanem a jogszabályalkotási folyamatnak is megfelelően nyitottnak, az úgynevezett *stakeholder*-ek, érdekelték bevonásán alapúnak kell lennie. E témakörrel bővebben a IV. főfejezetben foglalkozom.

Az átláthatóság vertikális értelmezésének következő szintje a jogalkalmazási szint, amelyen leggyakrabban szervezeti átláthatóságot érthetünk, tehát azokat a követelményeket és azok érvényesíthetőségét, amelyek segítségével a hatósági jogalkalmazó szerv a jogszabályokban meghatározott feladat- és hatáskörét megfelelő hatékonysággal, a rá vonatkozó követelményeket minél teljesebb körben kielégítve, a belső érdekelték – a hatósági jogalkalmazásban résztvevő személyzet – szempontjából is érthető módon, az integritás szempontrendszerét érvényre juttatva végezheti. A korábbiakban kifejtetteknek megfelelően ez a szint már függőségben végzi feladatellátást – működése nagyban függ a jogalkotási szinten megmutatózó jellemzőktől, és valamilyen szinten a politikai szint elvárásaitól és azok teljesülésétől is. A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtésében azonban ez a szint hihetetlen jelentőséggel bír, ugyanis a szervezeti átláthatóság, azon belül a tágabb értelemben vett integritásmenedzsment megvalósulása, megvalósítása nélkül az egyedi jogalkalmazási szint – tehát jelen értekezés központi tárgyának – átláthatósága értelmezhetetlenné válik, csupán egy idealisztikus álomképként tűnik fel az értelmezési horizont szélsőpontjain. Erre tekintettel

jelen értekezés V. főfejezetében foglalom össze azokat a legfontosabb követelményeket, irányokat és célokat, amely mentén ez a bizonyos szervezeti rend és értékirányultság valóban az átláthatóság megteremtésének irányába hathat.

A fentiekből következik az egyedi jogalkalmazási szint, amelynek során a hatósági jogalkalmazó szerv egyedi ügyben eljárva döntéseket hoz vagy egyéb közigazgatási tevékenységet végez és ennek keretében jogokat és kötelezettségeket állapít meg az ügyfél, ügyfelek irányába. Valójában ez az a szint, amelyen érdemben vizsgálhatóvá válik az eljárásjogi elemek és alapelvek érvényesülése az átláthatóság megvalósítása irányában, éppen ezért az értekezés ezt az értelmezési szempontrendszert fogja a horizontális vizsgálat megvalósításának szentelni. E vizsgálat tapasztalatait az VI. főfejezet tartalmazza.

Az átláthatóság érzetének intraperszonális kialakítása, tehát annak az állampolgári érzetnek a kialakítása, hogy az állampolgárok valóban bízzanak a saját államukban, elfogadják annak eljárásait, és e eljárásokban született döntéseket, hajlandóak legyenek ezen érzetek alapján önként követni a jogszabályokat, szűkebb tárgykörünkben a hatósági döntéseket. Valójában ez napjainkra minden közigazgatási rendszer egyik fő célkitűzése vagy annak kellene, hogy legyen, hiszen – ahogy azt majd részletesen kifejtem az értekezés vonatkozó részeiben – ennek segítségével érhető el az az állami tevékenységellátási hatékonyság, amelyre az egyes – a II., III. és IV. főfejezetben megvizsgált – államok, közigazgatásra vonatkozó tervezési dokumentumai törekednek. Éppen ezért fontossá válik az egyedi jogalkalmazási szint mellett a hatósági jogalkalmazó szervek nyitott kommunikációja, amely láthatóvá, érzékelhetővé teszi az államszervezet, azon belül a közigazgatás törekvését az átláthatóság megvalósításra, ennek keretében az átlátható működés és döntéshozatal kivitelezésére – e kérdésekkel ennek megfelelően önálló szerkezeti egységben, a jelen értekezés VII. főfejezetében foglalkozok.

Végül, elérve az intraperszonális szint kérdéseihez, az elméleti jellegű megközelítés mellett minden más témakörhöz képest elengedhetlenné válik a téma empirikus jellegű vizsgálata annak érdekében, hogy azonosításra kerülhessenek azok a tényezők, amelyek valójában alakítják az egyes személyek megítélését, ügyfél élményét, átláthatósági érzetét. E témakör nem elhanyagolható tudományos eredményekkel szolgálhat a gyakorlati vonatkozásokat is értékelve, hiszen bármilyen jól átgondolt lehet egy vizsgált állam közigazgatási, azon belül a hatósági jogalkalmazás folyamatára vonatkozó koncepciója, bármennyire következetes és széleskörűen valósítja meg az egyes szinteken az átláthatóság növeléséhez szükséges intézkedések körét – mégis ezek az intézkedések nem tekinthetők eredményesnek, ha végül a legfontosabb címzettekben, az átláthatóság alanyának tekinthető

állampolgárok, a hatósági eljárások potenciális ügyfeleiben nem váltja ki azt a hatást, azt az egyelőre közelebbről meg nem határozott, a vonatkozó főfejezetben azonban részletesen kifejtett átláthatósági érzetet és ügyfélelégedettséget, amelynek elérésére törekszik.

Az imént felsorolt tényezők valójában egy *keresztfunkcionális elemzés* egyes részei összességében, amely azt vizsgálja, hogy a hatósági eljárás átláthatósága kialakításának és fenntartásának folyamatában, milyen szereplők, jogintézmények, és tényezők azonosíthatóak és azok pontosan milyen hatást fejthetnek ki az átláthatóság alakulására. Az egyes tényezők hatása végsősoron majd természetesen nem lesz azonos, sőt már előfeltételezésként is állítható, hogy ezek hatása az összképre akár eseteként változhat, mint ahogy minden egyes hatósági ügy lefolyásában is változhatnak egyébként is szabályozási elemek, a jogalkalmazói, ügyféli magatartás hatásai és így tovább, de mégis ezek egymásra utaltsága (tehát, hogy egyik tekintetében mutatkozó átláthatósági hiányok nem feltétlenül, sőt rendszerint nem pótolhatóak egy másik tényező, szereplő irányából) az összes vizsgált elemet relevánssá, szerepük értékelését elengedhetlenné teszi annak érdekében, hogy a hatósági eljárás átláthatóságáról bármit is meg tudjunk állapítani.

Meg kell jegyezni, hogy az értekezés a területi korlátokra tekintettel szinte kizárólag az államigazgatással foglalkozik, az önkormányzati igazgatás számos eltérő jellemzője miatt egy másik kutatás keretében vizsgálható. Így a fenti keresztfunkcionális elemzés az államigazgatás során lezajló hatósági eljárásokra koncentrál. Hasonló okokra visszavezethetően, az értekezés a nemzetközi szinttéről kimutatható, átláthatósághoz kapcsolódó elvárásokra- és követelmények feltárására és értelmezésére koncentrál, az egyes nemzeti megoldások – így a hazaiak is – az elvárások és követelmények megjelenését, érvényesülését hivatottak bemutatni.

Nem elhanyagolható az időbeli változások szerepének értékelése sem az elemzés során: az egyes jogintézmények, a szabályozói keret, sőt az általános- és szakpolitikai elképzelések köre is dinamikusan változik, s ez törvényszerűen hatást gyakorol az átláthatóság szempontból releváns tényezőkre és végül a hatósági eljárás átláthatóságára is, s nem feltétlenül minden esetben pozitív irányba – ennek megfelelően, a témakör vizsgálata során e vonatkozásokat is figyelembe kell venni, a *longitudinális elemzés* keretében. Jelen disszertáció ezeket a hatásokat, változásokat már nem önálló szerkezeti egységekben, hanem az egyes egységek elemzésének integráns részeként teszi meg, annak érdekében, hogy az értekezés koherenciája fenntartható maradjon.

3. Kutatási célkitűzések, hipotézisek

A disszertáció megalapozására szolgáló doktori kutatás tervezése során az alábbi kutatási célkitűzések kerültek meghatározásra:

- az átláthatóság fogalmának közigazgatási hatósági eljárás vizsgálati témakörében való értelmezése és definiálása, az átláthatóságra vonatkozó szakirodalmi álláspontok, nemzetközi jó gyakorlatok szintézisével,
- az átláthatóság fogalmából eredő általános kötelezettségek (átláthatósági követelmények) meghatározása a hatósági eljárás tekintetében,
- az átláthatósági követelmények jelenlegi és jövőbeni érvényesülésének vizsgálata a hatósági eljárás sarokköveinek számító jogintézmények tekintetében,
- a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó fejlesztési lehetőségek meghatározása, a megvalósítási módok és lehetőségek elemzése.

A fent meghatározott kutatási célkitűzések elérése, és a választott témakör érdemi vizsgálata érdekében a kutatás során az alábbi hipotézisek kerültek megfogalmazásra:

- A hatósági eljárás átláthatósági fogalmának elemei elkülöníthetőek és legalább részben eltérőek, az átláthatóság központi fogalmához képest.
- A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése alapvető követelmény a jogalkotók és jogalkalmazók számára egy jogállamban.
- A közigazgatási hatósági eljárás átláthatósága a jogállami követelmények érvényre juttatása mellett alapvetően bizalomkeltésre irányul, mely az állampolgárok és egyéb jogi entitások hatósági tevékenységbe és államba vetett bizalmát hivatott növelni.
- Pusztán a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tétele nem növeli a hatósági eljárás átláthatóságának mértékét (részleges null-hipotézis).

III. Az elért kutatási eredmények és azok hasznosítási lehetőségei

1. A hipotézisek vizsgálata során elért eredmények és azok hasznosítási lehetőségei

A *disszertáció első hipotézise* ahhoz kapcsolódott, hogy a doktori kutatás eredményei alapján elkülöníthetőek-e – tehát legalább részben eltérőek – a hatósági eljárás átláthatóságának fogalmi elemei az átláthatóság általános fogalmától. Ennek keretében a kutatás végeredményeként meghatároztam és elemzéssel igazoltam az átláthatóság jogtudományi értelemben vett fogalmát, amelyet az alábbiak szerint fogalmazhatunk meg:

Az átláthatóság jogi értelemben olyan alkotmányos és jogállami követelmény, amely arra irányul, hogy az átláthatóság alanya számára az átláthatóság tárgyát felfoghatóvá, érthetővé és folyamatában is értelmezhetővé tegye.

Ehhez viszonyítva a hatósági eljárás átláthatósága e fogalmi kör egyik speciális kérdéseként, témaköröként határozható meg. A doktori kutatás vizsgálódása alapján megállapítottam, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának követelményeit a vizsgált ország alkotmányjogi és elfogadott jogállami követelményei jelentik, ahogy azt láthattuk a mintaadó német és magyar követelményrendszer vonatkozásaiban. Lehatároltam a hatósági eljárás átláthatóságának alanyait is, akik **az értekezés megközelítésében az elsődlegesen az eljárás ügyfelei**, s csak másodlagosan az állampolgárok szélesebb köre, a társadalmi érdekeltek. Amíg az átláthatóság általános fogalmának alanyát jellemzően az állampolgárok széles körével azonosíthatjuk, addig a hatósági eljárás alanyainak – szűkebb értelemben véve – zártabb a köre és elsődlegesen az ügyfelekkel azonosíthatjuk azt. Ezen túl igazolhatóan megjelenik az átláthatóság lehetséges alanyai között a belső érintetti kör, a közigazgatás személyzete és egyes speciális hatósági, kvázi hatósági eljárások tekintetben pedig az érintett jogalkalmazó köztestület tagsága is.

Ezen túlmenően meghatároztam a hatósági eljárás átláthatóságának jogtudományi értelemben vett tárgyát a kutatási eredmények alapján, az alábbiak szerint:

- A hatósági eljárást szabályozó jogszabályok és azok kialakításának folyamata tekintetében - *átlátható, a társadalom, az érdekeltek bevonásán és széleskörű társadalmi konszenzuson alapuló jogszabályalkotási folyamat megteremtése, amely értelmezhető, egyértelmű és végrehajtható jogszabályi követelmények felállítására irányul.*
- A hatósági jogalkalmazó tevékenységet végző szervek, szervezetrendszerek tekintetében - *a teljes szervezetrendszerben, az egyes szervek kapcsolódásaiban,*

és az egyes hatósági jogalkalmazást végző szervek belső viszonyaiban is megmutatkozó integritás, jogszerűség, rend és megismerhetőség.

- *az egyedi hatósági eljárást befolyásoló tényezőkre tekintettel – a folyamatában is követhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység, amely adott tényállás esetén előre kalkulálható döntéssel zárul vagy a hatósági döntés létrehozása az érdekeltek bevonásán alapul. A döntés megtámadása esetén hatékony jogorvoslati lehetőség érhető el.*
- *végül a hatósági kommunikáció témakörére vonatkozóan - a társadalom és az érdekeltek megfelelő informálását szolgáló, következetes, érthető és nyílt kommunikáció a hatósági eljárás folyamatában és azon kívül, általánosságban a hatósági jogalkalmazó szerv szervezetével, működésével kapcsolatban.*

Az értekezés keretében megállapítottam a hatósági eljárás átláthatóságának korlátjait is: egyrészt az átláthatóság témakörében a fentiek alapján markánsan megjelenő információszabadságra épülő korlátokat (minősített-, személyes -, döntéselőkészítési- adatok és üzleti titkok köre), másrészt a hatósági jogalkalmazó tevékenység sajátosságaiból eredően a bizalmas ügykezelést és a jogalkalmazói tevékenység elsődlegességét. Az empirikus kutatás próbaméréseinek eredményei is összhangban állnak a fenti, elméleti és dogmatikai jellegű vizsgálódás eredményeivel.

A kutatási eredmények alapján megállapítható, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának jogtudományi szempontból értelmezhető fogalmi elemei igazolható módon elkülönülnek, rész-egész viszonyban állnak az átláthatóság általános és jogi értelemben vett fogalmától.

E kutatási eredmény leginkább a nemzetközi és nemzeti jogszabály alkotási tevékenység során hasznosulhat, ahol egy egységesített átláthatósági fogalom előrelendítheti az átláthatóság gondolatköréhez kapcsolódó követelményrendszer fejlesztését, gyakorlatba való átültethetőségét.

Az értekezés során kitűzött **második hipotézis** annak igazolásához kapcsolódott, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése az alkotmányos szabályozás figyelembevételével visszavezethető-e arra, hogy alkotmányjogilag értelmezhető, jogállami követelményekre épül-e egy demokratikus jogállamban.

Az elemzés során az alábbi megállapításokra jutottam:

- **Az átláthatóság alkotmányos alapelveként vagy jogilag kötelező normaként jelenthet meg elsődlegesen az alkotmányos szabályozás területén.**
- Mind a német, mind pedig a magyar alkotmányjogi szabályozás tekintetében **az átláthatóságot a demokratikus hatalomgyakorlás elvéből vezethetjük le** a vizsgált alkotmánybírói határozatok és szakirodalmi álláspontok, valamint az értekezésben bemutatott elemzés alapján.
- A legfontosabb átláthatósági követelményeket a törvények kiemelkedő szerepe és a jogalkalmazás (közigazgatás) joghoz kötöttsége, a jogbiztonság és az alapvető jogok követelményrendszerének érvényre juttatása során azonosíthatjuk.

A kutatási eredmények alapján megállapíthatóvá vált, hogy a hatósági eljárás átláthatóságát biztosító jogintézmények, intézkedések és erőfeszítések visszavezethetőek a közigazgatásra vonatkozó alkotmányos és jogállami követelményekre és a vizsgálódás eredményeire tekintettel az átláthatóság megteremtése a hatósági jogalkalmazó tevékenység, mint közhatalmi jellegű tevékenység folyamatába e követelményeknek végrehajtását, érvényesülésük biztosítását jelenti és szolgálja.

E tekintetben a jogállami követelmények, az azokból következő átláthatóság tárgyát képező elvárások, a hatósági jogalkalmazási tevékenység során érvényesülő alapelvekkel együttesen vizsgálva legteljesebben az alábbiak szerint ragadható meg:

1. táblázat - Az eljárási alapelvek, a vonatkozó jogállami követelmények és a hatósági eljárás átláthatósága tárgyának kapcsolódási pontjai.

<i>Alapelv</i>	<i>Jogállami követelmény</i>	<i>Az átláthatóság tárgya</i>
<i>Joghoz kötöttség, jogszerűség elve (törvény előtti egyenlőség, egyenlő bánásmód)</i>	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe</i>	<i>Előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
<i>Hatósági tevékenység ellátásának elve (hivatalbóliség)</i>	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe Jogbiztonság elve</i>	<i>Kalkulálható, előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
<i>Ügyfélre vonatkozó alapelvek (ügyfélorientáltság, ügyfelek kioktatása, stb.)</i>	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Követhető és megismerhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
<i>Hatékonyaság elve</i>	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog</i>	<i>Kalkulálható, költségtakarékos, gyors és előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
<i>Részvételi elv</i>	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Az érintettek bevonása a hatósági döntéshozatalba</i>
<i>Jogorvoslat elve</i>	<i>Alapvető jogok érvényre juttatása – tisztességes eljáráshoz, független jogorvoslathoz való jog</i>	<i>Hatékony jogorvoslati lehetőség</i>

Forrás: saját szerk., figyelembevéve az OECD Sigma, 2014, i.m. dokumentumban szereplő alapelveket.

Az értekezés **harmadik vizsgálati fókuszaként** meghatározva, foglalkoztam jelen disszertáció megalkotása során a hatósági eljárás átláthatóságával, cél-eszköz viszonylatban is. Ezen elgondoláson végighaladva **az átláthatóság, amelyet a hatósági jogalkalmazó tevékenység tárgykörében értelmezünk, valójában nem önmagában való, hanem célra irányított, céltudatos szabályozói modell szerint kibontott erőfeszítések összessége, amelynek központi célkitűzése a bizalomkeltésre irányul, s amely az állampolgárok és egyéb jogi entitások hatósági tevékenységbe és államba vetett bizalmát hivatott növelni.**

Ennek gyökerei visszavezetnek minket az átláthatóság általánosságban vett fogalmának, a politikai diskurzusban való kialakulásának gyökereihez. Jól megállapíthatóan kifejezte már ebben az időben is azt az irányultságot, hogy a modern államok csak akkor tekinthetnek magukra átláthatóként, ha nyílt kapcsolatot építenek fel a mindenkori politikai hatalmat legitimáló néppel, társadalommal, és folyamatos kommunikációval, elszámoltathatósággal biztosítják az állami működés betekinthetőségét ennek érdekében. Így válik értelmezhetővé elsőként az átláthatóság bizalomkeltő– és fenntartó hatása: **az átláthatóságnak erre a**

nyitottságra, betekintési, ellenőrzési lehetőségre tekintettel demokratikus legitimáló hatása lehet a közvetett demokratikus hatalomgyakorlásra épülő alkotmányos demokráciák tekintetében, s mint ilyen, minden államszervezet és kormányzat számára kulcsfontosságú lehet ezért az átláthatóság alanyainak bizalmát felépíteni és fenntartani.

A megvizsgált szakirodalmi primer jellegű felmérések eredményeiből leszűrhetjük az átláthatóság egyes érvényesülési platformjai kapcsán, kiemelten az egyedi hatósági ügyek döntéshozatalára gondolva itt: kimutatható, hogy erőteljes a kapcsolat mutatható ki az államilag szervezett társadalom önkéntes jogkövetése és az egyéni átláthatósági érzetek magas szintű reprezentációja között.

A fenti megállapítások és a doktori kutatás eredményei alapján igazolhatónak tekintem, hogy a közigazgatási hatósági eljárás átláthatósága a jogállami követelmények érvényre juttatása mellett alapvetően bizalomkeltésre irányul a kormányzati, azon belül a hatósági jogalkalmazás során.

Az értekezés utolsó hipotéziseként a disszertáció horizontális szempontjaként megvizsgáltam, hogy az átláthatóság megteremtése és fenntartása a hatósági eljárás folyamatában milyen kapcsolatban áll az eljárás a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tételére irányuló elképzelésekkel és intézkedésekkel.

A nemzetközi szakirodalom, az értekezés megállapításait összességében megvizsgálva az alábbi megállapításokra juthatunk e tényezők tekintetében:

- A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése során alapvető fontosságú a jogalkalmazó tevékenység kereteinek, így az eljárási határidőknek az előzetes tisztázása, annak érdekében, hogy kiszámítható, előzetesen kalkulálható eljárásokra számíthassanak a jogalanyok. Ez, ahogy a **hatékonyság elvének érvényre juttatásából eredő kiszámíthatóság, kalkulálhatóság, az eljárás és a döntés tekintetében magában hordozza az átláthatóság növelésének lehetőségét.**
- Mindazonáltal **a kormányzat hatékonyságnövelő intézkedései megfelelő bevezetési intézkedések nélkül,** az eljárások – egyéb feltételek változatlanul hagyása melletti – gyorsítása **szűkebb határidők előírásával az értekezésben kifejtett szempontrendszer és vizsgálódások alapján potenciálisan átláthatatlanabb viszonyokat eredményez, mintha az eredeti körülmények és követelmények között folytatnánk le az eljárást**

Az értekezés megállapításai alapján önmagában a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tétele nem növeli a hatósági eljárás átláthatóságának mértékét, ezek megvalósítása csupán az egyik feltétele és nem a kiteljesedése az átláthatónak tekinthető hatósági jogalkalmazási folyamatoknak.

2. Következtetések és javaslatok az értekezésben tett megállapításokhoz kapcsolódóan

Az alábbiakban összefoglalóan közlöm az értekezésbe tett következtetéseket és javaslatokat, kiemelve a legfontosabb, elvi jellegű megállapításokat is:

1. Az egyes dokumentumok, ajánlások és iránymutatások sokszor **merőben eltérő megközelítésmóddal, koncepcióval közelítenek az átláthatóság elvárás- és követelményrendszeréhez, amely megnehezíti, egyes esetekben pedig el is lehetetleníti ezek következetes átültetését a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó szabályozásba és hatósági gyakorlatba.** Erre tekintettel **elemi fontosságú lenne az átláthatóság komplex, holisztikus megközelítésére törekedni,** még akkor is, ha az említett dokumentumok, csak a hatósági eljárás átláthatóságának egy részterületét szabályozzák.
2. Különösen fontos lenne a fentiekre tekintettel **az átláthatóság fogalmának, tartalmának tisztázása nemzeti szinten is,** mert a koncepcionális eltérések oda vezetnek, hogy végül az ezek alapján kialakuló, eljárásjogi szabályozásba, és főként a hatósági eljárás gyakorlatába fragmentáltan, az eredeti céltől és beágyazottságtól függetlenül érnek el az átláthatóság megteremtésére vonatkozó fejlesztési változtatások, amelyek épp ellentétes állapotokat, átláthatatlanságot hozhatnak létre.
3. **Hibásnak tekinthető az az koncepcionális elképzelés, hogy az átláthatóság csak és kizárólag az információszabadsághoz kapcsolódó követelmények érvényesítésével elérhető a kormányzati tevékenység gyakorlatába** és ennek következetes megvalósítása során nincs szükség más elvárások- és követelmények megvalósítására.
4. Átláthatósági szempontból kiemelt fontosságú lenne az értekezésben meghatározott részvételi formák közül elérni azt, **hogy minden jelentősebb, a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó jogszabály-tervezet, koncepció vonatkozásában legalább a tájékoztatási szint** (amely nem egyenlő a jogszabályalkotási javaslat törvényhozó szerv honlapján való feltüntetésével) **megvalósuljon,** annak érdekében

a várhatóan széles társadalmi rétegek vagy szűkebb, de jelentősebben érintő érdekelti kör már ebben a fázisban tudomást szerezhessen az előkészítés alatt álló változtatások, újítások tekintetében.

5. Ezen túl nagy jelentőségű az átláthatóság fejlesztésében, ha ugyanezen **jogszabályok megalkotási, sőt a meglévő jogszabályok módosítási folyamataiban minél magasabb fokú társadalmi részvétel biztosítana a jogalkotó**, tehát nem csak a tájékoztatás, hanem konzultáció, párbeszéd vagy partnerség valósulhatna meg már ebben a fázisban is, előkészítve a lehetőséget a további együttműködésekre a jogszabály végrehajtása során.
6. A szabályozási koncepciók tekintetében, a különös és általános szabályok alapján hangsúlyt kell fektetni arra, hogy **különös eljárásjogi szabályozás elsődlegességére épülő jogrendszerekben figyelmet kell fordítani arra, hogy az átláthatóság alanyai megfelelő információ birtokában legyenek a közigazgatás rendszerei, a hatósági jogalkalmazási tevékenység és az érintett ügy, ügytípus vonatkozó jogi szabályai tekintetében**, mert az eligazodási képességük, és az eljárás megismerhetősége majd erős korrelációban lesz ezekkel a tényezőkkel, amelyek közvetlenül befolyásolják az átláthatóságérzetüket a disszertációban bemutatott empirikus eredmények alapján. Gyorsan változó, sokrétű joganyag tükrében csak többlet erőfeszítésekkel tartható ugyanazon a szinten az állampolgárok átlagos átláthatósági érzete, mint egy stabil, kevés jogszabályból álló szabályozási rendszerben.
7. Általánosságban is, de különös szabályozás primátusára alapuló modellnél kiváltképp oda kell figyelni **a magasszintű normavilágosságra, a lehetőségekhez mérten egyszerű, érthető kodifikációra**.
8. Általános eljárási szabályokkal is rendelkező jogrendszerekben azonban éppen **a különös szabályokkal való kapcsolódási pontok precíz közreadása az átláthatóság egyik fontos eleme**, annak érdekében, hogy az ügyfelek, pontosan, előre kiszámíthatóan megbizonyosodhassanak róla, hogy a hatósági ügy által érintett élet- és jogviszonyok tekintetében mely szabályozás lesz az irányadó ügyükben.
9. Ezekben a rendszerekben a szabályok **nem válhatnak olyan szinten absztrakttá, „alapelviessé”, hogy azok betartását a hatósági jogalkalmazó szerven vagy az eljárás további szereplőin ne, vagy csak áttételesen lehessen számonkérni**, mert a jogi igények ezirányú érvényesítésének problémája egyértelműen átláthatósági problémákat fog okozni.

10. Ezzel együtt is fontosnak tekinthető, hogy **az átláthatóság alapelvei szinten** (akár általános, akár különös szabályozást vizsgálunk), *expressis verbis* követelményként **is megjelenjen és így biztosítsa a vizsgált szabályozás értelmezésének megfelelő orientációját** és végsősoron, amennyiben a vizsgált jogrendszer erre egyébként lehetőséget biztosít, a részletrendelkezések vagy az azokra való hivatkozási lehetőség hiányában közvetlenül felhívható legyen az alapelv, mint a szabályozás átfogó, elemi követelménye.
11. Nagyon fontosnak találom kifejezni, hogy a szervezeti átláthatóságot garantáló külső és belső szabályozás tekintetében különösen **nagy figyelmet kell fordítani ennek az egyensúlyi helyzetnek a megtalálására: a jogszabályi és szervezeti szabályozás legyen elégséges az átláthatóságot korlátozó helyzetek kialakulásának megelőzéséhez, de felesleges módon, kiterjedten ne szabályozzon az állam semmilyen területet**, mert annak a szakirodalomban fellelhető tapasztalatok, és az értekezésben bemutatott érvelés alapján nem csak átláthatóságot, hanem hatékonyságot, szervezeti morált, motivációt, és számos egyéb szervezeti tényezőt rontó hatása van.
12. Az **átláthatóság fejlesztése tükrében a legfontosabb, legszükségesebb intézkedések e személyzet külső és belső tényezők, eszközök segítségével történő motiválásán fog alapulni**. Ebben csak az egyik dimenzió a felelősségre vonás, a büntetés, de ennél sokkal fontosabb szerepet töltenek be a pozitív motiváló tényezők: a következetes közszolgálati modell és életpálya, a korrupciónak elejét vevő méltányos díjazás és minden olyan eszköz, amellyel a közszolgálati dolgozókat a közigazgatás előirányozott értékeinek elfogadására, internalizációjára sarkalljuk.
13. A hatósági eljárást megelőző, ahhoz kapcsolódó és az eljárást követő információk, információforrások tekintetében az alábbi következtetések és javaslatok tehetőek meg: a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó anyagi és eljárási, általános és különös jogi szabályozás laikusok számára kifejezetten bonyolult rendszerében **kifejezetten nagy szerepe lesz az információforrások tekintetében az ügymenetleírásoknak, tájékoztató anyagoknak és kormányzati tájékoztatásoknak**. E tekintetben legfontosabb következtetés és javaslat, hogy ezeknek **az anyagoknak mindenképpen meg kell maradniuk közérthetőnek, áttekinthetőnek, következetesnek és rövidnek**, ellenkező esetben nem tudják betölteni az átláthatóság kialakításába szerepüket. Az ügyfelekkel való kapcsolattartás során egy kényes egyensúlyt kell megvalósítani a hatósági

- jogalkalmazó szervnek (és nem mellékesen a tevékenység-ellátást segítő kormányzati elektronikus ügyfélkapcsolati rendszereknek): **egyszerre kell biztosítani a gyors, helytől és időtől független rendelkezésre állást, ügyintézés az állampolgárok számára**, miközben – az értekezés megállapításai szerint – **a kommunikációnak meg kell őriznie a személyesség momentumát is**, annak érdekében, hogy átlátható maradjon az eljárás, erre tekintettel komoly erőfeszítéseket kell tenni: egyrészt a hagyományos ügyintézés további elektronizálása és digitalizációja irányába, másrészt az elektronikus ügyintézés során olyan kiegészítő szolgáltatások megvalósítására, amely a szükségesnek tűnő személyes kapcsolatot erősíti vagy legalább helyettesíti.
14. **A döntések vonatkozásában** pedig mind a teoretikus megközelítés, mind a megvizsgált primer eredményei alapján **a hangsúlynak az érthetőségen, a megalapozottságon, a teljesíthetőségen kell lennie az átláthatóság biztosítása érdekében.**
15. A döntési átláthatóság témakörére vonatkozóan a diverzifikált döntéshozatali módszerek, s ezen belül **a mediáció alkalmazhatónak bizonyul közjogi, hatósági jogviszony keretében is.** A magánjogi viszonyokhoz való kötöttségéről való felfogás meghaladottá vált, a módszer túlzott egysíkú szemléletének eredményének tekinthető.
16. Azokban a hatósági eljárásokban, ahol már alkalmazást nyertek a mediatív, közvetítő jellegű technikák, ezek mind kiválóan működnek, tartalmilag magasabb értékűvé, könnyebben követhetőbbé, ügyfélközpontúvá teszik az eljárások lefolyását. Éppen ezért **ösztönözni kell más eljárástípusokban is bevezetését, ha arra az ügytípus ügyeinek természete általánosságban lehetőséget teremt, s nem ellentétes az eljárás alapvető céljával.**
17. A hatóságok eljáráson kívüli kommunikációja tekintetében meg kell állapítani, hogy **napjaink közigazgatási szerveinek minden korábbinál proaktívabb formában kell nyitnia a társadalomra**, a társadalmi változásokra és felismerni az ez irányába mutatkozó társadalmi igényeiket. A közigazgatásnak ennek megfelelően minden olyan lehetőséget meg kell ragadni – legyen az technikai vagy szabályozási – amely a rendelkezésre áll már jelenleg is és lendíthet a közigazgatási tevékenység átláthatóságán és annak kommunikációján. Ennek megfelelően **az átláthatóság növeléséhez tovább kell fokozni az online környezetben való jelenlétet**, ki kell terjeszteni a szervezet eredményeiről, törekvéseiről, rendelkezésre álló online információk körét, ezek nyilvánosságra hozatala nem a szervezet bizalmas információnak kitergetését szolgálja, hanem sokkal inkább a sokszor hangsúlyozott

ügyfélközpontúság elérését, a közigazgatás társadalmasítását, és ezáltal egy pozitívabb szervezeti kép kimutatását az átláthatóság jegyében.

18. Az atipikus hatósági eljárások esetén a szabály- és garanciarendszer felépítése, különösen annak egyszerűsítése nem járhat a garanciális szabályok félretételével, a vonatkozó szabályozási és értelmezési feladatok egyöntetű ágazati eljárásjogra való hátrításával. A garanciális szabályok definiálásának ésszerű és logikus színtere éppen az általános eljárásjogi szabályozás (ahol ez rendelkezésre áll), amely így minden igazgatási területhez tartozó hatósági ellenőrzés tekintetében egyértelmű követelményeket támaszt a hatósággal és az ügyfelekkel szemben, átláthatóvá téve a legfontosabb követelményeket.
19. A köztisztviselők és eljárásaik átláthatóságával kapcsolatban működésük alapvető feltételeihez kell visszanyúlni akkor, amikor ezek szervezetének átláthatóságát kívánjuk megragadni. A legfontosabb feltételeket elsősorban a rájuk vonatkozó jogi szabályozás, majd a belső szabályozottság és megfelelő működési folyamatok jelentik, hiszen ezek együttes, magasszintű megfeleltethetősége esetén beszélhetünk az elméleti szinten vett teljes átláthatóságról, amely az ideális állapotot tükrözi, s ehhez képest a reális működés minden esetben negatív irányba tér el. Az egyes feltételek nem függetleníthetők egymástól, azok kölcsönösen erősítik, gyengítik egymás hatásait a szervezet átláthatósága tekintetében.

IV. A doktorjelölt témakörben készült publikációinak jegyzéke

1. A doktori képzés megkezdése előtt

Civil szervezetek ügyféli jogállásban. A magyarországi társadalmi szervezetek közigazgatási hatósági eljárásban való részvételének jellemzői. In: Koncz István – Szova Iлона (Szerk.): *A Tudomány szolgálatában II. kötet - PEME IX. Ph.D. Konferencia.* Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2014. 127-137. o.

Civil szervezetek részvételi jellemzőinek vizsgálata a közigazgatási hatósági eljárásban. In: Keresztes Gábor (Szerk.): *Tavaszi Szél 2015 - Spring Wind 2015 Konferenciakötet, III. kötet.* Eger, Líceum Kiadó, 2015. 27-41. o.

A hatáskör-elvonás tilalmának értelmezése a hatalommegosztás tükrében. In: Tuboly-Vincze Gabriella (Szerk.): *XIV. Országos Grastyán Interdiszciplináris Konferencia előadásai.* Pécs, PTE Grastyán Endre Szakkollégium, 2015. 96-105. o.

Civil szervezetek ügyféli részvétele a közigazgatási hatósági eljárásban. In: Drinóczi Tímea (Szerk.): *Studia Iuvenum Iurisperitorum 8. - A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai.* Pécs, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 179-198. o.

2. A doktori képzés időtartama alatt

A hatósági eljárás nyilvánossága. In: Nagy Noémi – Tóbi István (Szerk.): *Pro Scientia Aranyérmesek XIII. Konferenciája.* Pécs, Pro Scientia Aranyérmesek Társasága, 2017. 76-83. o.

Civil szervezetek és a társadalom részvételi lehetőségei a környezet védelmét érintő hatósági eljárásokban. In: Szigyártó Livia – Szikszai Attila (Szerk.): *XIII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia.* Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2017. 280-285. o.

The Role Of Alternative Dispute Resolution in the Administrative Procedure. In: Özgür, Öztürk (Szerk.): *DAKAM'S International Social Sciences Meeting Conference Preceedings - International Conference on Law and Legal Studies, LAW STUDIES '17.* Isztambul, Eastern Mediterranean Academic Research Center, DAKAM, 2017. 53-58. o.

A közigazgatási hatósági eljárás nyilvánosságának biztosítása. In: Haffner Tamás – Kovács Áron (Szerk.): *III. Fiatalok Európában Konferencia – Tanulmánykötet.* Pécs, Sopianae Kulturális Egyesület, 2017. 85-93. o.

The Status of Minority Groups and Organizations in the Administrative Proceedings. In: Özgür, Öztürk (Szerk.): *Gender and Women's Studies '17 Conference Proceedings.* Isztambul, Eastern Mediterranean Academic Research Center, DAKAM, 2017. 117-122. o.

A közigazgatási hatósági eljárás személyi hatályának reformja: Előre- vagy visszalépés a hatósági eljárás ügyfélfogalmának egyszerűsítése? - A Szamel Lajos Tudományos Ösztöndíj (PTE-ÁJK) Megosztott I. helyezésben részesített pályamunkája. Pécs, A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, 2017. 26 o.

Atipikus hatósági tevékenység és döntéshozatal, különös tekintettel az új közigazgatási rendtartásra. (társszerzők: Fábrián Adrián, Pál Emese, Rózsás Eszter) *Pro Publico Bono*, 2017/1., 4-31. o.

A hatósági eljárás társadalmi ellenőrzésének lehetőségei. Pécs, Tudatosan a Környezetünkért Egyesület, 2018, 123 o. ISBN: 9786158022057.

A mediáció lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárásban. In: Márton Mónika (Szerk.): *Studia Iuvenum Iurisperitorum 9. - A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai.* Pécs, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 215-243. o.

The interpretation of transparency from the legal point of view. In: Haffner Tamás (Szerk.): *IV. Fiatalok Európában Konferencia - Tanulmánykötet.* Pécs, Sopianae Kulturális Egyesület, 2018. 155-163. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazhatósága a hazai hatósági eljárásokban. In: Svéhlik Csaba (Szerk.): *Gazdálkodástudományi kihívások a 21. században - Best of KHEOPS V. (2006-2018).* Bécs, Kheops Automobil-Kutató Intézet, 2018. 217-231. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárásban. A Magyar Nemzeti Bank és az Országos Bírósági Hivatal, AVR Senior 2018 pályázatának nyertes pályamunkája. Budapest, Magyar Nemzeti Bank, 2018. 46 o.

Possibilities for the Application of Alternative Dispute Resolution Methods in the Administrative Procedure. *European Journal of Multidisciplinary Studies* 3(4), 2018. 90-98. o.

Gondolatok Finszter Géza: Rendészettan című műve kapcsán (társszerző: Fábián Adrián). *Új Magyar Közigazgatás* 11(4), 2018. 94-96. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárás keretében. *Európai Jog* 19(1), 2019. 23-37. o.

Possibilities for the Application of Alternative Dispute Resolution Methods in the Administrative Procedure. In: Tonia, De Giuseppe; et. al. (Szerk.): *New Studies and Research in Social Sciences.* Róma, European Center for Science Education and Research (EUSER), 2019. 170-178. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a természet és környezet védelmét érintő hatósági eljárásokban. In: Szigyártó Livia - Szikszai Attila (Szerk.): *XV. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia.* Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2019. 280-285. o.

Integrity Advisors and the Development of Administrative Communication Culture. *European Journal of Multidisciplinary Studies* 4(1), 2019. 29-36. o.

Az integritás tanácsadókra értelmezhető kommunikációs követelmények a közigazgatás átláthatóságának tükrében. In: Koncz István – Szova Ilona (Szerk.): *A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai.* Budapest, Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, 2019. 82-89. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára és nyitottságára. A Rézler Gyula Alapítvány ösztöndíj pályázatához készített zárótanulmány. Budapest, Rézler Gyula Alapítvány, 2019. 76 o.

Communication requirements interpreted to integrity consultants in the light of transparency in public administration. In: Csiszár Beáta – Bódog Ferenc – Mező Emerencia – Závodi Bence (Szerk.): *8th INTERDISCIPLINARY DOCTORAL CONFERENCE 2019 - CONFERENCE BOOK.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, 2019. 97-108. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára. In: Bendes Ákos – Nagy Melánia – Tóth Dávid (Szerk.): *Lépést tud-e tartani a jog a XXI. század kihívásaival?*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 2019. 43-62. o.

Vízvédelem és elővigyázatosság - megjegyzések a 13/2018. (IX.4.) AB határozathoz. (társszerző: Pánovics Attila) JURA 2019/1., 305-309.

The Principles and Fundamental Requirements of the Transparency on the Public Administrative Proceedings. In: P., Suresh (Szerk.): *Proceedings of THE IIER. INTERNATIONAL CONFERENCE Dubai, UAE.* Dubai, International Institute of Engineers and Researchers (IIER), 2019. 1-4. o.

A köztisztviselők átláthatóságának egyes feltételeiről. Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok 1(1), 2020. 16-31. o.

Participation of NGOs and Minority NGOs in the Administrative Proceedings in Hungary and Poland. In: Csiszár Beáta – Hankó Csilla – Kajos Luca Fanni – Mező Emerencia (Szerk.): *9th Interdisciplinary Doctoral Conference 2020 - Conference Book.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, 2020. 246-256. o.

A nemzetiségi civil szervezetek hatósági eljárásban való részvétele. Kutatási jelentés. Budapest, Waclaw Felczak Alapítvány, 2021. 51. o.

<http://real.mtak.hu/122674/1/HB%20-%20Kutat%C3%A1si%20jelent%C3%A9s%20-%20Waclaw%20Felczak%20Jagell%C3%B3%20%C3%96szt%C3%B6nd%20Adj%202021.pdf>

Közelebb vagy távolabb? - Gondolatok a fizikai kapcsolattartás hiányának és a közigazgatási hatósági eljárás átláthatóságának kapcsolatáról. In: Rixer Ádám (Szerk.): *A járvány hosszútávú hatása a magyar közigazgatásra.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, 2021. 305-317. o.

A mesterséges intelligencia közigazgatási hatósági eljárásban való alkalmazhatósága a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében. In: Török Bernát – Zödi Zsolt (Szerk.): *Mesterséges intelligencia és az alapjogok.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 403-422. o.

Expanding Edges of Today's Administrative Law. (Jeton Shasivari [közösen szerkesztett könyv]). Bukarest, Románia, ADJURIS, 2021, 237. o. ISBN: 9786069497890

The Impact of the Government's Restrictive Measures on the Transparency of the Administrative Proceeding in the Context of the COVID-19 Pandemic. In: Hohmann Balázs – Shasivari, Jeton (Szerk.): *Expanding Edges of Today's Administrative Law.* Bukarest, Románia, ADJURIS, 2021, 154-162. o.

3. Megjelenés alatt álló közlemények

Az integritás tanácsadók tevékenységének vizsgálata online környezetben. In: Benkő János, et. al.: *Integritás tanácsadói tevékenység vizsgálata.* (Megjelenés alatt). Budapest, Dialóg Campus/Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 86-125. o.

A mesterséges intelligencia hatósági eljárásban való alkalmazása és hatásai annak átláthatóságára. (Megjelenés alatt). In: Simon Levente – Bíró Árpád Levente: *Kárpát-medencei Magyar Doktoranduszok Interdiszciplináris Konferenciája. Tanulmánykötet.* Kolozsvár, Babes-Bolyai Tudományegyetem, 2021.

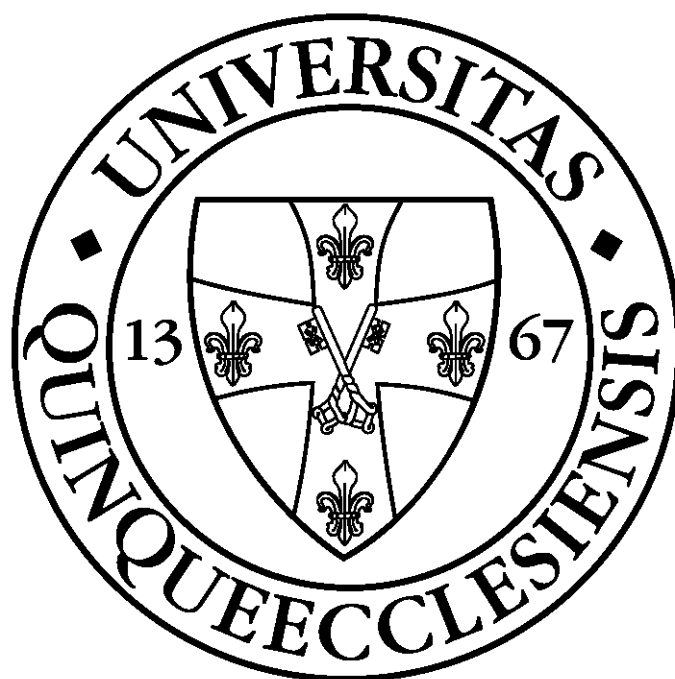
Interpretation the Concept of Transparency in the Strategic and Legislative Documents of Major Intergovernmental Organizations. (Megjelenés alatt). *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok* 1(1), 2021. 32-51. o.

University of Pécs
Doctoral School of Law

Dr. Balázs Hohmann

*Interpretation and requirements of transparency in the light of
administrative procedures*

Thesis of the Dissertation

Supervisor

Prof. Dr. Adrián Fábián
dean, full professor

Pécs 2021

Contents

I.	Brief summary of research task.....	3
II.	Description of the tests performed, methods of research and collection of materials.....	5
1.	Applied research methodology.....	5
2.	Directions of conducted research	6
3.	Main research objectives and hypotheses	9
III.	Summary of new scientific findings of the doctoral dissertation.....	11
1.	Responses given to the research questions, main conclusions	11
2.	Conclusions and proposals based on the findings of the thesis.....	16
IV.	List of publication	21
1.	Publications published before the beginning of doctoral studies	21
2.	Publications published during the period of doctoral studies.....	21
3.	Pending publications	26

I. Brief summary of research task

Administrative procedures, as well as public bodies that carry out these procedures, ought to perform functions related to the application of administrative law in a constantly changing social, economic, and political environment. This presents them with new challenges and expectations time and time again.

Based on the results of the conducted research, an administrative procedure can only fulfil its function within the modern public administration framework if both its regulation and application are comprehensible, interpretable, and acceptable to a wide range of legal entities, which thus establishes public trust. Essentially, this is a prerequisite for being able to expect citizens and a wide range of other legal entities to demonstrate a higher degree of voluntary compliance, i.e., an increased level of adaptation to administrative procedures.

With respect to the interpretation of transparency from the point of view of public administration, in terms of knowledge, expectations, and requirements related to the transparency of individual administrative cases, we do not necessarily see any certainties so far. Although scientific and professional discourse normally affect this concept, no consensus has been reached either in terms of international and national strategic processes and documents, or requirements set out by legislation, on what exactly the legal academic concept of transparency is and what its requirements are when applied in an administrative setting. Creating transparency - according to the approach of the dissertation - is the result of the simultaneous implementation of legislative, enforcement, strategic planning, and related communication tasks. These aspects need to be taken into account when aiming to determine transparency on both a general and a more specific level regarding the functioning of the state. Therefore, the Dissertation examines the issue of transparency and openness through the application of these key features to different aspects of the administrative procedure.

Given the complexity of the topic, it is necessary to adapt its research methods to these separable topics. In order to evaluate the development of the political and legal concept of transparency, the methods of historical and genetic analysis were applied in the course of creating the dissertation, which had to be further supplemented with a comparative analysis of legal and legal policy ideas in various states; this allowed for an in-depth understanding of the evolution of these processes.

In delimiting and analysing the concept of transparency – and, in particular, conceptual elements that can be interpreted from the point of view of jurisprudence – I used a dogmatic method to grasp every relevant part of the concept in the field of administrative procedure, and

provided a basis for setting and analysing requirements for its transparency. In this context, it was necessary to carry out a substantive – and, at the same time, critical – analysis of the examined legal institutions and provisions in order to be able to draw well-founded conclusions.

The experience of transparency can be dynamically varying for its subjects, the citizens, therefore the impressions of individuals on the performance of the examined state are relevant when evaluating the fulfilment of the requirements of transparency. Accordingly, the results of empirical research on the perception of citizens also formed an important part of the conceptualisation of transparency and openness, as well as their evaluation, and the verification of the theoretical-dogmatic results included in this dissertation.

With respect to the above, the doctoral dissertation undertakes to interpret and define the concept of transparency in the field of administrative procedures, and aims to determine general obligations arising from it. Within this framework, examinations also covered the possible application of these obligations to legal institutions which are the cornerstones of administrative procedure. Finally, in this dissertation, I present *de lege feranda* proposals for developing transparency in the administrative procedure.

II. Description of the tests performed, methods of research and collection of materials

1. Applied research methodology

In view of the complexity of the subject matter covered by the dissertation, it was necessary to match the research methods to distinguishable themes as follows.

In order to assess the development of the political and legal concept of transparency, as well as to explore the initial set of requirements, I intend to use the method of historical, genetic analysis. For the purpose of getting an accurately in-depth and comprehensive picture of these developments, the above method shall be complemented by a comparative analysis of the legal and legal policy concepts emerging in the different states. The perception of transparency, as well as its development into a set of criteria cannot be entirely separated from the social, economic and political changes that have taken place in the course of its development; which have, in many respects, determined its current definition and character. The evaluation does not seek to establish this artificial distinction; it does, however, aim to select the historical processes, interpretations and ideas that have shaped the concept and requirements of transparency, and provides an analysis thereof in Chapter II of the present Dissertation.

In order to capture various relevant elements of the concept of transparency, and thereby making it applicable to establishing and analysing a set of requirements with regard to transparency in the application of public law, I shall select a dogmatic method suitable for the in-depth analysis of the concept of transparency from both a general and a legal academic perspective. The abovementioned requirements are analysed in Chapter III of the present Dissertation.

The dissertation endeavours to analyse certain factors – in terms of legislation, application of law, and communication - that influence transparency from a new perspective: it takes a look at the role these factors play in achieving transparency. Therefore, it is necessary to carry out a positivist and critical analysis of the legal instruments and provisions subject to examination in order to be able to draw well-founded conclusions. The analysis of these three issues - which can be considered as pillars of transparency in the administrative process - as well as the results thereof will be presented in Chapters IV, V and VI of the present Dissertation.

Finally, when examining certain aspects of transparency in the application of public law, it is necessary to examine different features that can be observed in practice in order to obtain a complete picture of the fulfilment of the requirements of transparency. With respect to

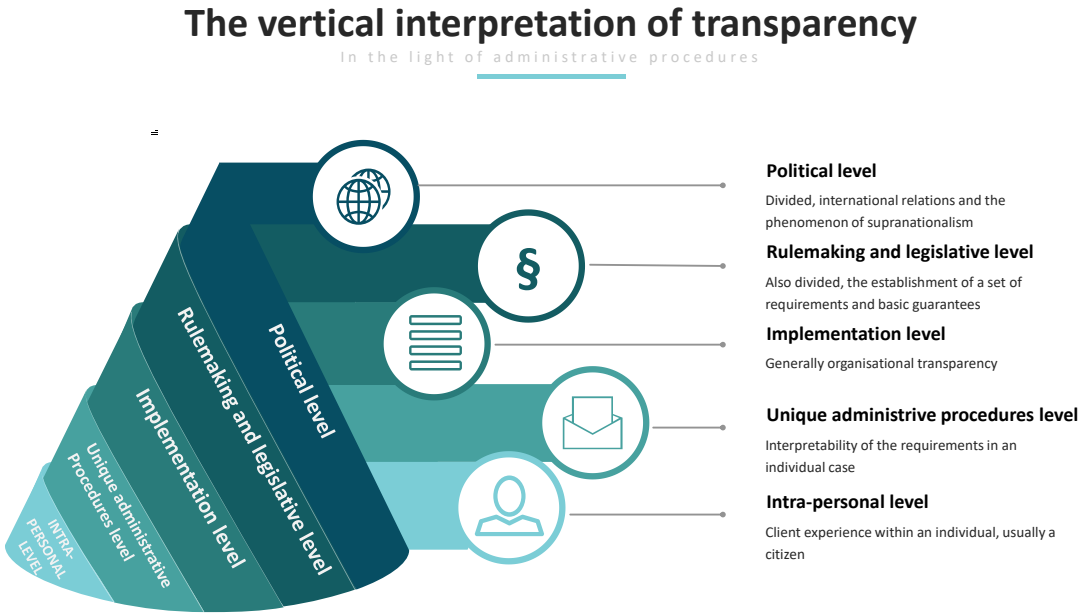
communication with public authorities and citizens' perceptions of the transparency of the administrative process, I found it necessary to apply empirical research methods, which can be used to generate primary scientific findings on these issues. These results have the potential to confirm the scientific findings of the thesis and may provide valuable insights for both Hungarian and international jurisprudence.

2. Directions of conducted research

The exceedingly complex nature of the concept and requirements of transparency, interwoven with legal and political concepts, makes it necessary to outline the research avenues related to the analysis of transparency in a narrower context, as these are capable of determining the level of conceptualisation, investigation, as well as possible conclusions to be drawn.

On the one hand, transparency in the administrative procedure can be examined from a vertical perspective.

*Figure 1 – The vertical interpretation of transparency
– in the light of administrative procedures*

Source: constructed by the author.

Under this approach, we can take a look at intra-personal and legal application levels reflected in legislation, application of law, and individual administrative procedures. In the history of transparency - explained in detail in Chapter II of the Dissertation - our first encounter with a concept of transparency was a political definition signifying an expectation or demand

of the government exercising state power; this is adopted and incorporated by the government into its processes to a certain extent in order to meet external and internal expectations, as well as to ensure its own organisational sustainability. This level is characterised by divisions, since it is not only a matter of individual political processes implemented by individual states or member states, but also a dynamically changing system influenced by international relations and international and supranational organisations, which may even place conflicting demands on the states concerned. The legislative level must be able to meet these political expectations, as well as guarantees of the rule of law and the constitution deriving from each legal system. With respect to our narrower subject matter, this means the development of general and – where applicable – sectoral, substantive and formal legal standards for administrative procedures. This means that transparency requirements shall not only be enforced in the course of drafting and amending these norms, but also with regard to the legislative process, which needs to be sufficiently open and based on the inclusion of stakeholders. This issue will be dealt with in more detail in Chapter IV of the Dissertation.

The next level in the vertical interpretation of transparency is the level of application of law and enforcement, which most often refers to organisational transparency, i.e. the requirements and their enforceability that enable administrative bodies to carry out their statutory tasks and responsibilities in a manner that is sufficiently effective, meets requirements as fully as possible, while remaining understandable to internal stakeholders – i.e. the staff involved in the application of public law - and enforcing integrity. As explained above, this level is already performing its tasks in a relationship of dependency - its functioning is highly dependent on the performance of the legislative level and, to some extent, the expectations of the political level and the fulfilment thereof. However, this level is of outstanding importance in terms of the creation of transparency in the administrative process as without the realisation of organisational transparency, including integrity management in a broader sense, the transparency of the individual level of the application of law - the central subject of this thesis - becomes unintelligible, appearing as an idealistic dream at the extremes of the interpretative horizon. With this in mind, in Chapter V of the Dissertation I summarise the main requirements, directions and objectives along which this particular organisational order and value orientation can aid the creation of transparency.

I follows from the above considerations that the level of individual administrative procedures is the level at which the administrative body, acting in an individual case, takes decisions or performs other administrative activities and, in doing so, establishes rights and

obligations for a client or clients. As a matter of fact, this is the level at which a substantive examination of the procedural elements and principles of transparency can be provided. Hence, the dissertation will devote this aspect of interpretation to the implementation of the horizontal analysis. The conclusions thereof are presented in Chapter VI of the Dissertation.

The intrapersonal development of a sense of transparency, i.e. developing a sense according to which citizens demonstrate a genuine trust in their own state, an acceptance of its processes and outcomes, a willingness to follow the law voluntarily based on these senses – i.e., regarding subject matter, the decisions of public authorities – is, or should be, one of the primary goals of any present-day public administration system. As explained in detail in relevant chapters of the Dissertation, it is with the help of the above that the efficiency of public administration can be achieved, which is actively being pursued by the administrative planning documents of certain states examined in Chapters II, III and IV of the Dissertation. Therefore, in addition to the individual level of the application of law, the open communication of the public bodies fulfils an important role: it makes the aspirations of public bodies to achieve transparency with respect to their operation and the implementation of decisions visible and tangible. These issues are dealt with in a separate structural unit, in Chapter VII of the Dissertation.

Finally, arriving to issues arising on an intrapersonal level, it becomes essential to examine – in addition to the theoretical approach - the empirical nature of the topic in order to identify the factors that actually shape the perceptions, client experiences, as well as the sense of transparency of individuals. This topic also has the potential to provide non-negligible scientific results in terms of practical implications, since, however well thought-out the concept of the administrative process is, however consistent and comprehensive the range of measures implemented at each level to increase transparency may be, these measures cannot be considered effective, if, in the end, they fail to produce the effect most important for the potential clients and citizens, which is the sense of transparency and client satisfaction – detailed in the relevant main Chapter – it seeks to achieve.

In fact, the factors listed above are all part of a *cross-functional analysis* of the actors, legal institutions and factors that can be identified in the process of establishing and maintaining transparency in administrative procedures and what their precise impacts are on the development of transparency. In the final analysis, the impact of each of these factors will naturally differ, and it can even be assumed that their impact on the overall picture may vary from case to case, just as regulatory elements, the behaviour of public authorities or clients may vary, but their interdependence (i.e. the fact that a lack of transparency in one of them cannot

necessarily, or even usually, be replaced by another factor or actor) makes all the examined elements relevant, their roles essential to assess, in pursuance of making any kind of assumptions on the transparency of the administrative procedure.

It should be noted that the Dissertation deals almost exclusively with state administration, due to the limitations of the scope, and that the many different characteristics of local government administration can be examined in the context of another research. For similar reasons, the Dissertation focuses on the identification and interpretation of transparency expectations and requirements at the international level, while the national solutions – including the Hungarian aspects –, are intended to illustrate the emergence and implementation of these expectations and requirements.

The role of changes over time cannot be neglected in the analysis either: legal institutions, the regulatory framework and even general and policy concepts are changing dynamically, having a pervasive impact on factors relevant to transparency and, ultimately, on the transparency of the administrative procedure. The results thereof may not always have a positive direction – and, therefore, these aspects must be taken into account in the course of the longitudinal analysis of the subject. The Dissertation does not present these effects and changes in separate structural units, but as an integral part of each unit's analysis, in order to maintain the coherence of the thesis.

3. Main research objectives and hypotheses

In designing the doctoral research that underpins the dissertation, the following research objectives were identified:

- interpretation and definition of the concept of transparency in the field of the administrative procedure, with a synthesis of the literature and international best practices on transparency,
- definition of the general obligations (transparency requirements) arising from the concept of transparency in relation to the administrative procedure,
- examination of the current and future implementation of transparency requirements in relation to legal institutions as the cornerstones of the administrative procedure,
- identification of possibilities for improving transparency in the administrative procedure, analysis of ways and means of implementation.

In order to achieve the research objectives defined above and provide a substantive analysis of the chosen topic, the following hypotheses were formulated in the course of the research:

- the elements of the concept of transparency in the administrative procedure are distinguishable and at least partially different from the central concept of transparency,
- establishing transparency in the administrative procedure is a fundamental requirement for legislators and law enforcers in a state governed by the rule of law,
- transparency in the administrative procedure, as well as enforcing the requirements of the rule of law, is fundamentally aimed at building the trust and confidence of citizens and other legal entities towards the activity of public authorities and the state,
- merely making the administrative process more efficient or faster does not increase the degree of transparency in the administrative procedure (partial null hypothesis).

III. Summary of new scientific findings of the doctoral dissertation

1. Responses given to the research questions, main conclusions

The *first hypothesis* of the dissertation was related to the issue of whether the results of the doctoral research indicate that the conceptual elements of transparency in the administrative procedure are distinguishable - i.e. they are at least partially different - from the general concept of transparency. As a result of this research, I defined and analysed the concept of transparency in jurisprudential terms, which can be formulated as follows:

From a legal point of view, transparency is a constitutional and rule of law requirement that aims to make the subject of transparency comprehensible, understandable and interpretable in its process for the subject of transparency.

In comparison, the transparency of administrative procedures can be defined as one of the specific issues of this conceptual framework. On the basis of the doctoral research, I found that the transparency requirements of the administrative procedure signify the constitutional and accepted rule of law requirements of the examined country, suitably illustrated by the exemplary German and Hungarian requirements. Subsequently, I provided a definition for the subjects of transparency, which, in the approach of the thesis, represent a broader group of citizens, social stakeholders, including primarily, from the point of view of the administrative procedure, the clients. Additionally, internal stakeholders, public administration staff, and, in the case of certain special public- and quasi-public authorities, the members of the affected public body applying the law, are also verifiably included among the subjects of transparency.

Furthermore, I aimed at defining the jurisprudential scope of transparency in the administrative procedure based on the research results, as follows:

- with respect to legislation governing the administrative procedure and the process of its development, *establishing a transparent legislative process based on the involvement of society, stakeholders and a broad social consensus, aiming at setting clear, understandable and enforceable legal requirements.*
- with respect to the public bodies and organisational systems carrying out the application of law, *integrity, legality, order, and transparency within the overall organisational system, in the interrelationship of the various bodies, and in the internal relations between the bodies applying public law.*
- in view of the factors influencing the individual administrative procedure - *a legally binding, impartial, traceable public administration procedure, subject to*

clear requirements set in advance, and which, in the case of a given set of facts, results in a predictable decision or the public authority's decision is based on the involvement of stakeholders. An effective legal remedy is available if the decision is challenged.

- finally, on the issue of communication by public authorities - *consistent, clear and open communication for the appropriate information of society and stakeholders, both within and outside the administrative procedure, and on the organisation and operation of public bodies in general.*

Within the framework of the Dissertation, I identified the limits of transparency in the administrative procedure: firstly, the limits of transparency based on the freedom of information - which is a prominent feature of the issue of transparency - and secondly, the limits of confidential handling and the primacy of the activity of applying the law, resulting from the specific nature of the administrative activity. The conducted empirical research has confirmed the results of the above theoretical and doctrinal analysis.

The research results reveal that the conceptual elements of transparency in the administrative procedure, interpretable from a jurisprudential point of view, are demonstrably distinct from and in a part-whole relationship with the general and legal concept of transparency.

The results of this research are most valuable for international and national legislation, where an unified concept of transparency has the ability to advance the development of a set of requirements related to the concept of transparency and its practical implementation.

The ***second hypothesis*** of the thesis was to confirm whether the creation of transparency in the administrative procedure can, taking constitutional rules into account, be traced back to whether it is based on constitutionally interpretable, rule of law requirements in a democratic state governed by the rule of law. The analysis has led to the following findings:

- transparency can be interpreted as a constitutional principle or a legally binding norm, primarily in the field of constitutional regulation,
- with respect to both the German and the Hungarian constitutional rules, transparency can be derived from the principle of the democratic exercise of power based on constitutional court decisions, the examined literature, as well as the analysis presented in the thesis,

- the most important transparency requirements can be identified in the context of the prominent role of laws and the binding nature of the application of law (public administration), legal certainty, and the enforcement of a set of requirements of fundamental rights.

Based on the results of the research, it can be concluded that the legal institutions, measures and efforts established to ensure the transparency of the administrative procedure can be traced back to the constitutional and rule of law requirements applicable to public administration and, in view of the results of the investigation, the creation of transparency in the application of public law, an exercise of public powers, serves the implementation and enforcement of these requirements.

In this respect, the requirements of the rule of law and the expectations of transparency arising from them, can be best understood - taken together with the principles governing the application of public law - as follows:

1. táblázat - The links between procedural principles, the relevant rule of law requirements and the subject of transparency in the administrative process

Principles	Rule of law requirements	The subject of transparency
<i>Legality, accountability to laws (equality before the law, equal treatment)</i>	<i>The binding nature of the application of the law, the prominent role of the law</i>	<i>Legally binding, impartial public activity with clear requirements</i>
<i>Official nature of the administrative procedure</i>	<i>The binding nature of the application of the law, the prominent role of the law, the principle of legal certainty</i>	<i>A calculable, predictable process and decision</i>
<i>Principles related to clients (client-orientation, education of clients etc.)</i>	<i>The principle of legal certainty Enforcement of fundamental rights - Right to a fair trial and information rights</i>	<i>Activity by public authorities that is available and predictable, and is based on clear requirements</i>
<i>Efficiency</i>	<i>The principle of legal certainty Enforcement of fundamental rights - Right to a fair trial</i>	<i>A predictable, cost-saving, fast and predictable process and decision</i>
<i>Participation</i>	<i>The principle of legal certainty Enforcement of fundamental rights - Right to a fair trial</i>	<i>Stakeholder involvement in administrative decision-making</i>
<i>Remedies</i>	<i>Enforcement of fundamental rights - right to a fair trial, right to independent remedy</i>	<i>Effective remedies</i>

Source: constructed by the author, taking into account the principles contained in OECD Sigma, 2014.

The above findings can contribute to the enforcement of transparency requirements and the enforceability of any legal claims that may arise.

As the *third focus of the Dissertation*, I examined the transparency of the administrative procedure in the context of the target-means relationship. Following this line of thought, transparency, understood in the context of public administration, is not in fact an end in itself, but a set of efforts directed towards a specific purpose, unfolded based on a focused regulatory framework. The objective of this framework is generating trust, which is intended to increase the confidence of citizens and other legal entities in the activity of public authorities and the state.

Its roots lead us back to the origins of the concept of transparency in general, to its emergence in political and legal culture: I found that modern states can only consider themselves transparent if they build an open relationship with the people and society that legitimise the respective political power, and ensure the transparency of state operations through continuous communication and accountability. This allows for an understanding of the confidence-building and sustaining effect of transparency: transparency can have a democratic legitimising effect as regards openness, insight and control in constitutional democracies based on indirect democratic exercise of power and, as such, it is crucial for all states and governments to build and maintain the trust of the subjects of transparency.

On the other hand, as can be deduced from the empirical research results and primary survey results detailed in relevant literature, the platforms of transparency, with particular reference to the decision-making in individual public authority cases: it can be shown here that there is a strong relationship between voluntary compliance with the law in state-organised society and a high level of individual representation of transparency sentiments.

On the basis of the above findings and the results of the doctoral research, I consider the hypothesis that the transparency of the administrative procedure of public authorities, while enforcing the requirements of the rule of law, is essentially aimed at establishing confidence in the application of the law by the government, and public authorities justifiable.

The results of this research are also of great use in the planning and implementation of public administration: if it is made clear that transparency is also about building and maintaining trust, the tools and plans necessary to achieve transparency can be defined and implemented in a more straightforward manner.

As the *last hypothesis of the Dissertation* and as a horizontal aspect of the thesis, I examined how the creation and maintenance of transparency in the administrative procedure is related to ideas and measures aimed at making the administrative procedure faster or more efficient.

Looking at the international literature and the findings of the thesis as a whole, the following conclusions can be drawn with regard to these factors:

- in the process of creating transparency in the administrative procedure, it is essential to clarify the framework of the administrative activity, so that the predictability and calculability of the procedure, as well as the decision resulting from the enforcement of the principle of efficiency, carry the possibility of increasing transparency,
- nevertheless, without taking appropriate measures to introduce government measures aiming to increase efficiency, accelerating procedures – while leaving other conditions unchanged – and imposing tighter deadlines as explained in the analysis presented in the thesis, potentially lead to more opaque conditions than if the procedures were to be conducted according to the original conditions.

According to the findings of the thesis, making the administrative procedure faster or more efficient does not in itself increase the degree of transparency in the administrative procedure -the realisation thereof is solely one of the conditions of developing transparency in the administrative procedure and not its culmination.

This research result, when assessed together with the empirical results, can provide a clear feedback to any state legislator aiming at fine-tuning legislative priorities and legal policy objectives.

2. Conclusions and proposals based on the findings of the thesis

Below I summarise the conclusions and proposals of the Dissertation, highlighting the most important findings of principle. These may offer solutions directly beneficial for both the development of strategies and legislation on the application of public law and the implementation of legislation:

1. The documents examined in the doctoral research often address the system of expectations and requirements of transparency with a very different approach and concept, which makes it difficult and, in some cases, even impossible to implement them consistently in the legislation and practice of public authorities. In this context, it would be essential to pursue a complex, holistic approach to transparency, even if these documents and drafts regulate only one aspect of transparency in the administrative procedure.
2. In view of the above, it would be particularly crucial to clarify the concept and substance of transparency at a national level as conceptual differences may result in developmental changes concerning the creation of transparency, creating the opposite effect: opacity and fragmentation in the procedural legislation and especially in the practice of the administrative procedure, regardless of the original purpose and embeddedness.
3. The conceptual notion that transparency can be achieved only and exclusively by materialising matters of the freedom of information in government practices, and implementing other expectations and requirements to achieve consistent results is unnecessary and inherently flawed.
4. From the point of view of transparency, it would be a priority to achieve - out of the forms of participation defined in Chapter IV of the Dissertation - an adequate level of information (not referring to the publication of the legislative proposal on the website of the legislative body) for all major draft legislation and concepts concerning the application of administrative law, in order to enable stakeholders of a narrower scope but more significantly affected by the legislative proposal to be informed at this stage about various changes and innovations under preparation.
5. Furthermore, it would be of great importance for the improvement of transparency if the legislator ensured a higher degree of public participation in the process of drafting legislation on the topic, or even in the process of amending existing legislation. My

proposals on the means thereof are included in Table 1 of Chapter IV.1. of the Dissertation.

6. With respect to regulatory concepts, emphasis should be placed on the fact, based on specific and general rules, that in legal systems operating with specific procedural rules, ensuring that the subjects of transparency have adequate information on the systems of public administration, the public administration's legal activity and relevant legal rules applicable to the case or type of case concerned is crucial, as their ability to understand the procedure will strongly be in correlation with these factors, which directly influence their perception of transparency, as presented in the empirical results of this thesis. In light of a rapidly changing and diverse body of law, it will take a great deal of effort to maintain citizens' average sense of transparency at the same level as in a stable regulatory system with few laws.
7. In general, but even more in a model built on specific rules, special attention must be paid to ensuring a high level of clarity of rules, as well as simple and comprehensible codification, which serve as a fundamental prerequisite for transparency.
8. However, in legal systems with general procedural rules, the precise communication of contacts with specific rules is an important element of transparency, so that clients can make sure, in a precise and predictable way, that they become acquainted with the rules that will govern their case.
9. In such systems, rules cannot become so abstract and 'principled' that public authorities or other actors involved in the process cannot be held accountable, or held accountable by reference only for compliance with them, as the issue of enforcing such legal claims will clearly create problems with transparency.
10. Nevertheless, it is important to note that the requirement of transparency should be elevated *expressis verbis* into a fundamental principle (either in terms of the examination of general or specific legislation), so as to provide an appropriate orientation for the interpretation of the legislation in question and, ultimately, where the legal system concerned otherwise provides this possibility, that the principle - in the absence of a more detailed provision or the possible reference thereof - is directly invoked as a comprehensive, fundamental requirement of legislation.
11. I find it of great significance to express that, with regard to external and internal regulation guaranteeing organisational transparency, special attention should be paid to finding the abovementioned balance: legislative and organisational regulation should be sufficient to prevent the emergence of situations that limit transparency, but

the state should avoid the regulation of any area in an unnecessary and extensive way as, according to relevant literature as well as the findings and argumentation presented in Chapter V of Dissertation, this has the effect of undermining not only transparency but also efficiency, organisational morale, motivation and a number of other organisational factors.

12. The most important and necessary measures in the context of developing transparency at an organisational level will be based on the motivation of staff through a range of external and internal tools. Accountability and punishment are only one dimension; positive motivating factors play a far more important role: a consistent civil service model and career path, fair remuneration to prevent corruption, and every other means that have the potential to encourage civil servants to accept and internalise the values of public administration.
13. With respect to the information and sources of information described before, during, and after the administrative procedure, the following conclusions and suggestions can be established: in the complex system of substantive and procedural, general and specific legislation on administrative procedures - particularly complex for the layman - case law, communications, and government information will play particularly important roles as sources of information. In this respect, the main conclusion and suggestion is that these materials shall, in any case, remain comprehensible, transparent, consistent and brief, otherwise they will be unable to fulfil their role in creating transparency. When dealing with clients, public administration (and, not least, governmental electronic client systems that support the delivery of activities) must strike a delicate balance: it needs to ensure quick availability and administration unbound by time and place for citizens, while, as the study concludes, communication must retain a personal touch in order to ensure that the process remains transparent. To this end, serious efforts shall be made: on the one hand, a further electronification and digitisation of traditional administration and, on the other hand, the implementation of additional services in electronic administration able to reinforce or at least replace the personal contact that is deemed necessary.
14. In terms of authority decisions, both the theoretical approach and the results of the primary study examined suggest that the emphasis should be on clarity, soundness and feasibility to ensure transparency.
15. With respect to transparency in decision-making, diversified decision-making methods, including mediation, are also applicable in the context of administrative

procedure and public authorities. The perception of the method as being tied to private law relationships has become obsolete, and can be seen as the result of an excessively one-dimensional approach.

16. In administrative procedures where mediation or other alternative dispute resolution methods have already been exhausted, procedures became easier to follow, customer-oriented, and more valuable in terms of content. Their introduction in other types of proceedings, where the nature of the case in general allows for such a method and does not undermine the fundamental purpose of the proceedings, should therefore be encouraged.
17. With respect to the communication of public authorities outside the procedure, it has to be pointed out that today's public administrations shall be more proactive than ever in opening up to society and social change, as well as recognising the corresponding societal needs. Public administrations must therefore take advantage of every available opportunity - technical or regulatory - that has the ability to boost transparency and communication in public administration. Accordingly, in order to increase transparency, it is necessary to further enhance the presence of public administration in the online environment and extend the range of online information available on the organisation's achievements and ambitions, the disclosure of which is would not intend to reveal confidential information about the organisation, but rather achieve the much-emphasised customer-orientation, socialise public administration, and thus project a more positive organisational image in the spirit of transparency.
18. In the case of atypical administrative procedures, it is particularly important for the purpose of transparency that the applicable framework for rules and guarantees applicable, especially its simplification, does not result in discarding guarantees or transferring relevant regulatory and interpretative tasks to a uniform sectoral procedural law. It is exactly general procedural legislation (where it exists) that provides a rational and logical framework for the definition of guarantees, thus setting clear requirements for both the authority and clients in all administrative areas of control, making the most important requirements transparent.
19. In attempting to address the transparency of public bodies, it is necessary to look back at the basic conditions set out for the operation of public bodies. The most important conditions include, first of all, their regulation, followed by internal rules and appropriate operational processes, since, when they demonstrate a high degree of

compliance, we can speak of full transparency on a theoretical level. These conditions cannot be dissociated from each other as they both strengthen and weaken each other in terms of the transparency of the organisation.

IV. List of publication

1. Publications published before the beginning of doctoral studies

Civil szervezetek ügyféli jogállásban. A magyarországi társadalmi szervezetek közigazgatási hatósági eljárásban való részvételének jellemzői [NGOs in the client status. Characteristics of the participation of civil society organisations in the administrative procedure in Hungary]. In: Koncz István – Szova Ilona (Eds.): *A Tudomány szolgálatában II. kötet - PEME IX. Ph.D. Konferencia [In the Service of Science. Vol. II - PEME 9th Ph.D. Conference]*. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, 2014. 127-137. o.

Civil szervezetek részvételi jellemzőinek vizsgálata a közigazgatási hatósági eljárásban [Analysis of the participation characteristics of NGOs in the administrative procedure]. In: Keresztes Gábor (Eds.): *Tavaszi Szél 2015 Konferenciakötet, III. kötet [Spring Wind 2015 Proceedings]*. Eger, Líceum Kiadó, 2015. 27-41. o.

A hatáskör-elvonás tilalmának értelmezése a hatalommegosztás tükrében [Interpretation of the prohibition of delegation of powers in the light of the division of powers]. In: Tuboly-Vincze Gabriella (Eds.): *XIV. Országos Grastyán Interdiszciplináris Konferencia előadásai [XIV National Grastyán Interdisciplinary Conference Proceedings]*. Pécs, PTE Grastyán Endre Szakkollégium, 2015. 96-105. o.

Civil szervezetek ügyféli részvétele a közigazgatási hatósági eljárásban. [Participation of NGOs in the administrative procedure] In: Drinóczi Tímea (Eds.): *Studia Iuvenum Iurisperitorum* 8. Pécs, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 179-198. o.

2. Publications published during the period of doctoral studies

A hatósági eljárás nyilvánossága [Publicity of the administrative procedure]. In: Nagy Noémi – Tóbi István (Eds.): *Pro Scientia Aranyérmesek XIII. Konferenciája [XIIIth Conference of Pro Scientia Medalist]*. Pécs, Pro Scientia Aranyérmesek Társasága, 2017. 76-83. o.

Civil szervezetek és a társadalom részvételi lehetőségei a környezet védelmét érintő hatósági eljárásokban [Participation of NGOs and society in administrative procedures concerning the protection of the environment]. In: Szigyártó Livia – Szikszai Attila (Eds.): *XIII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia [XIIIth Carpathian Basin Environmental Science Conference]*. Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2017. 280-285. o.

The Role Of Alternative Dispute Resolution in the Administrative Procedure. In: Özgür, Öztürk (Eds.): *DAKAM'S International Social Sciences Meeting Conference Preceedings - International Conference on Law and Legal Studies, LAW STUDIES '17.* Isztambul, Eastern Mediterranean Academic Research Center (DAKAM), 2017. 53-58. o.

A közigazgatási hatósági eljárás nyilvánosságának biztosítása [Ensuring public access to the administrative procedure]. In: Haffner Tamás – Kovács Áron (Eds.): *III. Fiatalok Európában Konferencia – Tanulmánykötet [3rd Youth in EUROpe Conference - Proceedings].* Pécs, Sopianae Kulturális Egyesület, 2017. 85-93. o.

The Status of Minority Groups and Organizations in the Administrative Proceedings. In: Özgür, Öztürk (Eds.): *Gender and Women's Studies '17 Conference Proceedings.* Isztambul, Eastern Mediterranean Academic Research Center, DAKAM, 2017. 117-122. o.

A közigazgatási hatósági eljárás személyi hatályának reformja: Előre- vagy visszalépés a hatósági eljárás ügyfélfogalmának egyszerűsítése? - A Szamel Lajos Tudományos Ösztöndíj (PTE-ÁJK) Megosztott I. helyezésben részesített pályamunkája [The reform of the personal scope of the administrative authority procedure: a step forward or a step backwards in the simplification of the definition of the client in the administrative procedure - The shared first place of the Lajos Szamel Scientific Scholarship (PTE-ÁJK)]. Pécs, A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, 2017. 26 o.

Atipikus hatósági tevékenység és döntéshozatal, különös tekintettel az új közigazgatási rendtartásra [Atypical public authority activity and decision-making, in particular with regard to the new administrative order]. (társszerzők: Fábrián Adrián, Pál Emese, Rózsás Eszter) *Pro Publico Bono*, 2017/1., 4-31. o.

A hatósági eljárás társadalmi ellenőrzésének lehetőségei [Possibilities for society control of the administrative procedures]. Pécs, Tudatosan a Környezetünkért Egyesület, 2018, 123 o. ISBN: 9786158022057.

A mediáció lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárásban [The possibilities of mediation in administrative proceedings]. In: Márton Mónika (Eds.): *Studia Iuvenum Iurisperitorum 9.* Pécs, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 215-243. o.

The interpretation of transparency from the legal point of view. In: Haffner Tamás (Eds.): *IV. Fiatalkok Eurózában Konferencia – Tanulmánykötet [3rd Youth in Europe Conference – Proceedings]*. Pécs, Sopianae Kulturális Egyesület, 2018. 155-163. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazhatósága a hazai hatósági eljárásokban [The applicability of alternative dispute resolution methods in domestic administrative proceedings]. In: Svéhlik Csaba (Eds.): *Gazdálkodástudományi kihívások a 21. században - Best of KHEOPS V. (2006-2018) [Business Challenges in the 21st century - Best of KHEOPS V. (2006-2018)]*. Bécs, Kheops Automobil-Kutató Intézet, 2018. 217-231. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárásban. A Magyar Nemzeti Bank és az Országos Bírósági Hivatal, AVR Senior 2018 pályázatának nyertes pályamunkája [The possibilities of alternative dispute resolution in the administrative procedure. Winning entry in the AVR Senior 2018 competition of the Hungarian National Bank and the National Office for the Judiciary]. Budapest, Magyar Nemzeti Bank, 2018. 46 o.

Possibilities for the Application of Alternative Dispute Resolution Methods in the Administrative Procedure. *European Journal of Multidisciplinary Studies* 3(4), 2018. 90-98. o.

Gondolatok Finszter Géza: Rendészettan című műve kapcsán [Reflections on the work of Géza Finszter: Rendészettan] (társszerző: Fábíán Adrián). *Új Magyar Közigazgatás* 11(4), 2018. 94-96. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárás keretében [The possibilities of alternative dispute resolution in the administrative procedure]. *Európai Jog* 19(1), 2019. 23-37. o.

Possibilities for the Application of Alternative Dispute Resolution Methods in the Administrative Procedure. In: Tonia, De Giuseppe; et. al. (Eds.): *New Studies and Research in Social Sciences*. Róma, European Center for Science Education and Research (EUSER), 2019. 170-178. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a természet és környezet védelmét érintő hatósági eljárásokban [Alternative dispute resolution in administrative proceedings concerning the protection of nature and the environment]. In: Szigyártó Livia - Szikszai Attila (Eds.): *XV.*

Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia [XVth Carpathian Basin Environmental Science Conference]. Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2019. 280-285. o.

Integrity Advisors and the Development of Administrative Communication Culture. *European Journal of Multidisciplinary Studies* 4(1), 2019. 29-36. o.

Az integritás tanácsadókra értelmezhető kommunikációs követelmények a közigazgatás átláthatóságának tükrében [Communication requirements for integrity advisors in the light of transparency in public administration]. In: Koncz István – Szova Ilona (Eds.): *A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai [XVIIIth PEME Ph.D. Conference – Proceedings].* Budapest, Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, 2019. 82-89. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára és nyitottságára. A Rézler Gyula Alapítvány ösztöndíj pályázatához készített zárótanulmány [The impact of the use of alternative dispute resolution on the transparency and openness of the administrative process. Final study for the Gyula Rézler Foundation grant application]. Budapest, Rézler Gyula Alapítvány, 2019. 76 o.

Communication requirements interpreted to integrity consultants in the light of transparency in public administration. In: Csiszár Beáta – Bódog Ferenc – Mező Emerencia – Závodi Bence (Eds.): *8th Interdisciplinary Doctoral Conference 2019 - Conference Book.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, 2019. 97-108. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára [The impact of the use of alternative dispute resolution methods on the transparency of the administrative procedures]. In: Bendes Ákos – Nagy Melánia – Tóth Dávid (Eds.): *Lépést tud-e tartani a jog a XXI. század kihívásaival? [Can law keep up with the challenges of the 21st century?].* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 2019. 43-62. o.

Vízvédelem és elővigyázatosság - megjegyzések a 13/2018. (IX.4.) AB határozathoz [Water protection and precaution - comments on Hungarian Constitutional Court Decision No 13/2018 (IX.4.).] (társszerző: Pánovics Attila) *JURA* 2019/1., 305-309.

The Principles and Fundamental Requirements of the Transparency on the Public Administrative Proceedings. In: P., Suresh (Eds.): *Proceedings of THE IIER.*

INTERNATIONAL CONFERENCE Dubai, UAE. Dubai, International Institute of Engineers and Researchers (IIER), 2019. 1-4. o.

A köztisztviselők átláthatóságának egyes feltételeiről [On certain obligations for the transparency of public bodies]. *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok* 1(1), 2020. 16-31. o.

Participation of NGOs and Minority NGOs in the Administrative Proceedings in Hungary and Poland. In: Csiszár Beáta – Hankó Csilla – Kajos Luca Fanni – Mező Emerencia (Eds.): *9th Interdisciplinary Doctoral Conference 2020 - Conference Book*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, 2020. 246-256. o.

A nemzetiségi civil szervezetek hatósági eljárásban való részvétele. Kutatási jelentés [Participation of minority NGOs in administrative procedures. Research report]. Budapest, Waclaw Felczak Alapítvány, 2021. 51. o.

<http://real.mtak.hu/122674/1/HB%20-%20Kutat%C3%A1si%20jelent%C3%A9s%20-%20Waclaw%20Felczak%20Jagell%C3%B3%20-%20C3%96sz%C3%B3%20-%20C3%ADj%202021.pdf>

Közelebb vagy távolabb? - Gondolatok a fizikai kapcsolattartás hiányának és a közigazgatási hatósági eljárás átláthatóságának kapcsolatáról [Closer or further away - Reflections on the relationship between the lack of physical contact and the transparency of the administrative procedure]. In: Rixer Ádám (Eds.): *A járvány hosszútávú hatása a magyar közigazgatásra [Long-term impact of the COVID-19 pandemic on the Hungarian public administration]*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, 2021. 305-317. o.

A mesterséges intelligencia közigazgatási hatósági eljárásban való alkalmazhatósága a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében [The applicability of artificial intelligence in administrative proceedings in the light of the right to a fair proceedings]. (Under release). In: Török Bernát – Zódi Zsolt (Eds.): *Mesterséges intelligencia és az alapjogok [The artificial intelligence and the fundamental rights]*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 403-422. o.

Expanding Edges of Today's Administrative Law. (with Jeton Shasivari (Eds.)). Bukarest, Románia, ADJURIS, 2021, 237. o. ISBN: 9786069497890

The Impact of the Government's Restrictive Measures on the Transparency of the Administrative Proceeding in the Context of the COVID-19 Pandemic. In: Hohmann Balázs – Shasivari, Jeton (Eds.): *Expanding Edges of Today's Administrative Law.* Bucharest, Romania, ADJURIS, 2021, 154-162. o.

3. Pending publications

Az integritás tanácsadók tevékenységének vizsgálata online környezetben [Examining the activities of integrity consultants in an online environment]. In: Benkő János, et. al.: *Integritás tanácsadói tevékenység vizsgálata [Focus on integrity consultancy activities].* (Under release). Budapest, Dialóg Campus/Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 86-125. o.

A mesterséges intelligencia hatósági eljárásban való alkalmazása és hatásai annak átláthatóságára [The use of artificial intelligence in the administrative procedure and its impact on transparency]. (Under release). In: Simon Levente – Bíró Árpád Levente: *Kárpát-medencei Magyar Doktoranduszok Interdiszciplináris Konferenciája. Tanulmánykötet [Interdisciplinary Conference of Hungarian Doctoral Students from the Carpathian Basin. Proceedings].* Kolozsvár, Babes-Bolyai Tudományegyetem, 2021.

Interpretation the Concept of Transparency in the Strategic and Legislative Documents of Major Intergovernmental Organizations. (Under release). *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok* 1(1), 2021. 32-51. o.